

PALANKIOS STUDIJŲ APLINKOS POREIKIS: Z KARTOS ATVEJIS

Doc. dr. Jūratė Guščinskienė

Aušra Kaminskaitė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Anotacija. *Publikacijoje atkreiptas dėmesys į XX amžiaus pradžioje atsiradusią „naująją“ aukštojo mokslo paradigmą, remiantis kuria turėjo išaugti studento / besimokančiojo vaidmuo mokymo procese. Ši paradigma buvo išplėta XXI amžiuje remiantis Bolonijos procesu, ypač Leveno ir naujojo Luveno komunikatuose (2009). Pagal šią paradigmą Europos mokslo erdvėje studijų programų tikslas turi būti į studentą orientuotas mokymas. Straipsnyje nuosekliai aptartos į studentą orientuotos studijos; dėstytojų ir studentų tarpusavio santykiai ir vaidmenys mokymo procese; studijų aplinkos: infrastruktūra ir mokymosi erdvės; pristatoma šiuo metu aukštosiose mokyklose besimokanti Z karta ir aptariami 2018 metais publikacijos autorių atlikto originalaus empirinio tyrimo rezultatai.*

Pagrindiniai žodžiai: *Z karta, į studentą orientuotas mokymas, lūkesčiai, vertybės, individualus darbas ir darbas grupėse, mokymo metodai.*

Įvadas

XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje įvyko realus universitetinio mokslo paradigmų virsmas, dėl ko pagrindinis dėmesys buvo nukreiptas nuo dėstytojo į studentą. Į studentą orientuotos studijos remiasi keliais principais (Guščinskienė, Čiburienė, 2018): mokymas reikalauja nuolatinės refleksijos; nesilaikoma visiems vienodai tinkamo mokymo metodo, todėl besimokantieji mokosi skirtingai; studentai turi individualius ir neretai skirtingus poreikius ir interesus; studijų procese atsiranda pasirinkimo galimybė; orientuojamasi į skirtingas studentų žinias; besimokantieji turi patys kontroliuoti savo mokymąsi; studentų įgalinimas mokymosi procese (ne žinių / informacijos atkartojimas); studento ir administracijos bendradarbiavimas.

Kiekviena karta yra savita, turi skirtingas vertybes, lūkesčius, nevienodai mąsto ir priima sprendimus, skirtingai mokosi, todėl skirtingų kartų akademiniai poreikiai kinta. Z kartos atstovų socialinių medijų ir išmaniųjų technologijų vartojimo įgūdžiai yra kur kas geresni nei ankstesnių kartų. Jie siekia savo hobį paversti pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu, labiausiai vertina asmeninę, o ne autoritetu grįstą patirtį, todėl siekia viską patirti patys. Jie domisi verslo vadybos, psichologijos,

švietimo, sistemų plėtros, mokymų ir vystymo studijomis, tačiau savo išsilavinimo ambicijas apriboja bakalauro studijomis.

Nemažai užsienio ir Lietuvos autorių analizavo į studentą orientuotų studijų ir Z kartos problematiką. Jų darbai aptarti kituose šio straipsnio skyriuose.

Tyrimo problema. Nors universitetinio mokslo paradigma patiria nuolatine dinamika, tačiau Z karta kelia išskirtinius poreikius palankiai aplinkai aukštajame moksle.

Tyrimo objektas. Z kartos požiūris į studijų aplinką aukštojoje mokykloje.

Tyrimo tikslas. Konceptualizavus į studentą orientuotas studijas ir remiantis 2018 m. gruodžio mėn. atlikto tyrimo rezultatais aptarti konkrečius Z kartos studentų poreikius ir jų nuomonę apie studijų aplinką.

Tyrimo uždaviniai: 1) išnagrinėjus mokslinę literatūrą išsiaiškinti dėstytojų ir studentų tarpusavio santykius ir vaidmenis mokymo procese; 2) atlikti studijų aplinkos teorinę analizę; 3) aptarti Z kartos bruožus ir išnagrinėti poreikius; 4) pristatyti Z kartos studentų nuomonę apie universitetinių studijų aplinką.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros turinio analizė, pusiau struktūruotas interviu, sisteminimas, interpretacija.

Į studentą orientuotos studijos

Pagal „senąją“ aukštojo (universitetinio) mokslo paradigmą, studijų proceso centre buvo dėstytojas, turintis reikiamų žinių, patyrimą, sprendžiantis kada, ką ir kaip dėstyti, tuo tarpu studentų, absolventų ir darbdavių vaidmuo šiame procese buvo minimalus. Manoma, kad tokie studijų metodai neskatinė besimokančiųjų aktyvumo, kūrybingumo, o žinias studentai neretai įsimindavo gana paviršutiniškai, ne visada suprasdami jų pridedamąją vertę ateityje. Pirmą kartą į „studentą orientuoto mokymo“ sąvoką 1905 m. pristatė Hayward, o 1956 m. ją aptarė Dewey (Baužienė, Daniels ir kt., 2018).

XX amžiaus pradžioje užgimusi „nauja“ aukštojo mokslo paradigma, remiantis kuria turėjo išaugti studento / besimokančiojo vaidmuo, buvo išplėta XXI amžiuje remiantis Bolonijos procesu, ypač Leveno ir naujojo Luveno komunikate (2009), nurodančiame, kad Europos mokslo erdvėje studijų programų tikslas turi būti į studentą orientuotas mokymas. Nemažai užsienio šalių tyrinėtojų analizuoja į studentą orientuotų studijų tematiką, pavyzdžiui, J. Cox (2011) ir G. Galilei (2016) analizavo į studentą orientuotų studijų paradigmą ir sampratą, R. Robinson ir J. Reinhart (2014) tyrinėjo šiuolaikinių technologijų naudojimą studijų procese, B. Loveless (2019), M. Weimer (2013), M. Powel (2014), M. B. Gilboy, S. Heinerichs ir G. Pazzaglia (2015) aptarė auditorijų pritaikymą studijų procesui į studentus orientuotų studijų atveju, O. Nessipbayeva ir R. Egger (2015) tyrė nūdienos aukštosios mokyklos infrastruktūrą ir kt. Lietuvoje į studentą orientuotų studijų paradigmą, aptariant jos etapus, principus, naudą asmeniui ir visuomenei, randame L. Sajienės ir R. Tamulienės (2012), K. Peilakauskaitės ir A. Varanausko (2011), J. Guščinskienės, J. Čiburienės (2018) ir kituose darbuose.

J. Cox (2011) suformulavo į studentą orientuoto aukštojo mokslo paradigma, pateikė į studentą orientuoto mokymo apibrėžimą ir jo komentarą: „Į studentą orientuotas mokymas reiškia pagalbą studentams atrasti savo mokymosi stilių, suvokti savo motyvaciją bei įgyti efektyvių mokymosi įgūdžių, kurie pravers visą gyvenimą.“ *Perkėlus šį požiūrį į praktiką, tai reikštų, jog dėstytojai turi padėti studentams nusistatyti pasiekiamus tikslus; skatinti studentus vertinti save ir kolegas; padėti jiems dirbti kartu grupėse ir užtikrinti, jog jie žino, kaip panaudoti visus prieinamus mokymosi išteklius. Taigi mokymasis labiau yra asmeninio tobulėjimo forma, o ne linijinė progresija, kurią mokytojas pasiekia paskatinimais ir sankcijomis“ (Cox, 2011).*

Dėstytojų ir studentų tarpusavio santykių ir vaidmenų kaita mokymo procese

Studijų procese dalyvauja trys tarpusavyje susiję subjektai: studentai, dėstytojai ir administracija. Į studentą orientuotas mokymas remiasi keliais pagrindiniais principais:

- 1) studentas pats atsakingas už savo mokymąsi, jis aktyviai dalyvauja tobulindamas ir keisdamas save;
- 2) mokymas reikalauja nuolatinės refleksijos;
- 3) nesilaikoma visiems vienodai tinkamo mokymo metodo, todėl besimokantieji mokosi skirtingai;
- 4) studentai turi individualius ir neretai skirtingus poreikius bei interesus;
- 5) studijų procese atsiranda pasirinkimo galimybė;
- 6) aktyvių mokymo metodų taikymas;
- 7) orientuojamasi į skirtingas studentų žinias;
- 8) besimokantieji turi patys kontroliuoti savo mokymąsi;
- 9) studentų įgalinimas mokymosi procese (o ne tik žinių / informacijos atkartojimas);
- 10) studento ir dėstytojo, studento ir administracijos bendradarbiavimas.

Į dėstytoją ir į studentą orientuotas studijas palygino ir esminius skirtumus išryškino G. O’Neill ir T. McMahon (2005). Studijų lyginimas pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė. Į dėstytoją ir į studentą orientuotų studijų lyginimas

Į dėstytoją orientuotos studijos	Į studentą orientuotos studijos
<ul style="list-style-type: none"> ● Pagrindinis veikėjas mokymo procese yra dėstytojas ● Menka galimybė studentui rinktis ● Studentai pasyvūs 	<ul style="list-style-type: none"> ● Pagrindinis veikėjas mokymo procese yra studentas ● Aukštas studentų pasirinkimo lygis ● Studentai aktyvūs

Sudaryta pagal O’Neill, McMahon, 2005, p. 32.

E. Leibtag (2017) išskiria kelis esminius dalykus, svarbius į studentą orientuose studijose (Liebtag, 2017):

1) aukštas studentų dalyvavimo lygis (paskaitų ir popaskaitinėje veikloje, mokslinių draugijų veikloje ir kt.);

2) studentų žinojimas, ką ir kodėl jie mokosi (studentai motyvuoti, domisi būsimumis darbo perspektyvomis, planuoja mokytis visą gyvenimą ir kt.);

3) asmeninė ir komandinė grupės veikla atliekant užduotis (studentams sudaromos sąlygos pasireikšti asmeniškai, komandos ar grupės lygmeniu, jiems suteikiama galimybė rinktis);

4) studentų individualizuotų technologijų naudojimas (skaitmeninių technologijų svarba ypač didėja ir jas studentai naudoja ne tik kaip vartotojai, bet ir kaip kūrėjai);

5) studentų darbas individualia sparta (studentams užduotys paruošiamos atsižvelgiant į jų mokymosi spartą ir jų interesus, turimas žinias ir įgytus įgūdžius);

6) aktyvus studentų dalyvavimas studijų procese diskutuojant, analizuojant ir pan. (studentai dalyvauja tobulindami studijų dalykų dėstymą, rinkdamiesi mokymo šaltinius ir mokymo metodus bei kt.);

7) grįžtamojo ryšio užtikrinamas (studentai dalyvauja studijų programų, atskirų dėstomųjų dalykų vertinimo procesuose ir kt.);

8) mokymas, organizacinė kultūra atspindi ir apima studentų bei darbuotojų įvairovę.

Į studentą orientuotų studijų procese kinta mokymo metodai. G. O’Neill ir T. McMahon (2005) savo darbe dėstytojų taikomus mokymo metodus sugrupavo į tuos metodus, kuriuos dėstytojai taiko paskaitų ir pratybų metu bei popaskaitiniu laiku (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. Į studentą orientuotų studijų mokymo metodų pavyzdžiai

Paskaitų ir pratybų metodai	Popaskaitiniai metodai
Trumpos diskusijos poromis	Individualūs projektai
Didesnių grupių, sudarytų sniego gniūžtės principu, diskusijos	Grupinės diskusijos
Grupių sudarymas pagal studentų numerius (studentų sumaišymas)	Kitų studentų konsultavimas
Raundai (individualios studentų kalbos)	Debatai
Viktorinos	Mokomosios išvykos
Refleksijų rašymas	Praktikos
Studentų prezentacijos auditorijai	Dienoraščių rašymas, mokymosi žurnalai
Vaidmenų žaidimai	Mokymasis su kompiuteriu
Plakatų (angl. <i>poster</i>) pristatymai	Studijų dalykų / projektų pasirinkimas
Minčių žemėlapių kūrimas auditorijoje	Straipsnių laikraščiams rašymas

Sudaryta pagal O’Neill, McMahon, 2005, p. 34.

Studijų aplinkos: infrastruktūra ir mokymosi erdvės

Viena pagrindinių sėkmingo mokymosi sąlygų šiandieninėje aukštojoje mokykloje – yra mokymosi aplinkos, kuriose studentui suteikiamos galimybės gauti studijų procesui reikalingą ir jam įdomią bei aktualią informaciją (formaliajam ir neformaliajam mokymuisi), kur jis gali pasidalyti savo patirtimis su bendramoksliais ir dėstytojais, kur jis jaučiasi saugus ir gali mokytis pagal savo individualią darbo spartą ir ritmą.

Nemažai tyrėjų, analizuojančių ir studentus orientuotas studijas, sukonzentruoja savo dėmesį į aukštosios mokyklos infrastruktūrą ir jos aprūpinimą šiuolaikinėmis technologijomis. Pavyzdžiui, aukštosios mokyklos įvairių mokymosi aplinkų įvairovę, poreikį ir svarbą, taip pat skaitmeninių technologijų pritaikymą studijų procese analizuoja R. Robinson ir J. Reinhart (2014), O. Nessipbayeva ir R. Egger (2015) tyrinėja aukštosios mokyklos infrastruktūrą ir atlieka skirtingų šalių infrastruktūrų lyginamąją analizę, B. Loveless (2019), M. Weimer (2013) ir M. Powel (2014) aptaria, kaip turėtų atrodyti šiuolaikinė auditorija su integruotomis technologijomis, skirta ir studentus orientuotoms studijoms ir kt. Didžiausias šiandieninės auditorijos skirtumas nuo tos, kuri buvo daugiau nei prieš šimtą metų, tai – išmaniosios auditorijos, turinčios projekcines sistemas, kompiuterius, vaizdo ir garso įrašų įrangą, įvairias programas ir kt., t. y. visa tai, kas yra būtina studijų, orientuotų ir studentą, procese.

XXI amžiaus aukštojoje mokykloje mokymas ir mokymasis yra kompleksinis. Dėstytojas yra mokymo proceso mentorius. Mokymo proceso sėkmei ypač svarbios mokymosi erdvės. Mokymosi erdvė gali būti apibūdinta kaip bet kokia vieta, kurioje vyksta mokymasis (Robinson, Reinhart, 2014, p. 59). Šios erdvės gali būti:

- *formalios fizinės vietos*, pavyzdžiui, auditorijos ir konferencijų salės;
- *neformalios*, tokios kaip bibliotekos, kavinės ir studijoms skirti kambariai;
- *virtualios*, pavyzdžiui, dėstytojo vadovaujama diskusijų erdvė / terpė, skirta pasikeitimui informacija studijų programos tema, kurioje gali bendrauti dėstytojas ir studentai ir (arba) studentai tarpusavyje.

Šiuolaikinės technologijos labai pakeitė mokymosi erdvių kūrimo būdą. Aukštosios mokyklos studijoms skirtos erdvės, siekiant studijas orientuoti ir studentą, gali būti įvairios priklausomai nuo mokymo formos, užsiėmimų ir darbo / studijų pobūdžio, atitinkančio studentų ir dėstytojų įvairovę bei jų poreikius ir pan. Minėtos erdvės gali būti skirtos (Robinson, Reinhart, 2014, p. 58–60):

- paskaitoms;
- darbui mažomis grupėmis;
- darbui poromis;
- individualiam darbui.

Auditorijos fizinė erdvė turi būti orientuota ir studentą. Toje aplinkoje turėtų būti patogiu naudoti šiuolaikines technologijas, kurių taikymas turėtų derėti su studijų programa. Studentai aukštojoje mokykloje turėtų turėti galimybę naudotis vir-

tualia erdve ne tik per paskaitas, bet ir popaskaitiniu laiku bei taikyti ją formaliajam ir neformaliajam mokymuisi.

Z kartos bruožai ir poreikiai

Amžiaus grupė, arba karta, kaip socialinis demografinis indikatorius dažnai taikomas visuomenės tyrimuose. M. Rokeach ir kiti mokslininkai atliktuose tyrimuose (Robbins, 2007) pastebėjo, kad amžiaus grupė, pavyzdžiui, darbo jėgos koforta, turi panašias vertybes, lūkesčius ir demonstruoja panašią elgseną.

Baigiantis antrajam XXI a. dešimtmečiui universitetų auditorijas užpildė studentai, priklausantys vadinamajai Z kartai. Įvairūs autoriai skirtingai nurodo šios kartos ribinį gimimo laiką, tuo pačiu įnešdami painiavos tarp Z, Y ir vadinamosios tūkstantmečio (Millennias) kartos. Taip pat pastebima, kad geografinė, ekonominė ir kultūrinė konkrečios šalies aplinka turi įtakos nustatant, kuri karta šiuo metu vyrauja tarp studentų. Lietuvos mokslininkų grupė V. Targamadzė, S. Girdzijauskienė, A. Šimelionienė ir kt. (2015), remdamosi sociologais A. McCrindle ir N. H. Wolfinger (2010), savo mokslo studijoje bene išsamiausiai aptarė Z kartą jos moksleiviškais metais. Grupė teigia, kad Z kartai priklauso žmonės, gimę tarp 1995–2012 metų. Tam pritaria M. Kleinschmit (2019), E. Jeleniauskiene ir P. Jucevičienė (2015). Tuo tarpu S. Ramoškienė (2014) teigia, kad Z kartai priklauso žmonės, gimę tarp 2003–2023 metų. Šio darbo autorės laikosi nuomonės, kad dabar Lietuvos universitetuose studijuoja „zetai“, kitaip sakant, Z kartos jaunuoliai.

Kiekviena karta yra savita, turi skirtingas vertybes, lūkesčius, skirtingai mąsto ir priima sprendimus, skirtingai perka ir valgo, skirtingai mokosi ir netgi rengiasi, teigia S. Ramoškienė (2014). Apibūdinant Z kartą, iš karto krinta į akis tai, kad jų socialinių medijų ir išmaniųjų technologijų naudojimo įgūdžiai yra kur kas geresni nei ankstesnių kartų. Nuo ankstesnių kartų „zetai“ ypač išsiskiria tuo, kokius konkrečius socialinius tinklus jie lanko, kuriuos mobiliuosius ir išmaniuosius įrenginius jie naudoja ir (ar) žiūri televiziją. Kaip teigia M. Kleinschmit (2019), atlikęs keletą Z kartos tyrimų JAV, šiems jaunuoliams tarp visų technologinių įrenginių būtent išmanieji telefonai yra reikalingiausi ir dažniausiai naudojami, ten jie randa viską, kas juos domina. Nurodoma, kad išmaniaisiais telefonais jie vidutiniškai naudojasi 15,4 val./sav. Palyginimui, televizorių žiūri (13,2 val./sav.) ar dirba su nešiojamuoju kompiuteriu (10,6 val./sav.). Ne veltui šios kartos *moto* (šūkis) yra: „Mes esame visada prisijungę, bet kur ir bet kada, esame visada pasiekiami“. Siekiant pažinti ir pasiekti šią jaunuolių grupę, būtina žinoti ne tik tai, kad jie virtuosiškai naudojasi išmaniosiomis technologijomis, bet ir susipažinti su jiems įdomiaisiais socialiniais tinklais ir kanalais. Pagal populiarumą pastarieji išsidėsto šitaip: *Snapchat*, *Instagram*, *Youtube*. Tuo tarpu *Facebook*, *Twitter*, *LinkedIn* „zetams“ yra mažiau įdomūs.

Apskritai ši karta turi puikius technologinius įgūdžius, jiems būdingas technologinis virtuosiškumas, internetiniai (angl. *online*) tyrimai, verslumas ir inovatyvu-

mas. Teigiama, kad jie yra iš prigimties verslininkai, karjeristai, aktyvistai ir agitatoriai, dideli svajotojai ir vizionieriai. M. Kleinschmit (2019) juos vadina pointernetine karta, nes ši karta ne tik naudojami internetu, bet ir kuria jo produktus, pramogas ir pastarąsias tobulina. Be to, septyniasdešimt penki procentai Z kartos atstovų siekia savo hobį paversti pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu. Jie domisi verslo vadybos, psichologijos, švietimo, sistemų plėtros, mokymų ir vystymo studijomis, tačiau savo išsilavinimo ambicijas apriboja bakalauro studijomis, kurių trukmė nuo trejų iki ketverių metų. Z kartos jaunuoliai labiausiai vertina asmeninę, o ne autoritetų grįsta patirtį, todėl siekia viską patirti patys, nors vertina ir nenutrūkstamą dialogą. Jie yra nenuoramos, nenustygstantys ramiai vienoje vietoje. Jie siekia būti populiarūs ir madingi, nors tiek daiktais, tiek savo elgsena nebūtinai išsiskiria ir (ar) yra unikalūs.

V. Targamadžė, S. Girdzijauskienė, A. Šimelionienė ir kt. (2015) tyrinėdamos Z kartą mokykloje ją įvardijo kaip „skaitmeninę“, „virtualios aplinkos“, „skaitmeninės kartos čiabuvius“. Z karta yra įnikusi į virtualią realybę, kur gauna visą informaciją, taip bandydami suprasti ir išspręsti visas iškylančias problemas. Pasaulis jiems skaidosi į dvi dalis – virtualų ir realų, ir jie dažnai painioja virtualią ir realią aplinką. Jiems virtuali erdvė tampa gyvenimo ir buvimo vieta. Pasaulio suvokimas vyksta per kompiuterinius žaidimus, todėl tradicinį bendravimą pakeičia netiesioginis, o virtualusis. Bendraujama daugiausiai socialiniuose tinkluose. Virtualus pasaulis jiems atrodo realesnis už tikrąjį. Virtualioje erdvėje jie jaučiasi saugesni ir savarankiškesni. Z kartos lūkesčiai skiriasi nuo kitų kartų, o sprendimų priėmimui didžiausią įtaką daro draugų nuomonė ir informacija, rasta internete. V. Targamadžė, S. Girdzijauskienė, A. Šimelionienė ir kt. (2015) taip pat atkreipia dėmesį, kad Z karta labai tiki tuo, kas parašyta internete, ir dažnai negeba atsirinkti patikimų šaltinių. Taigi, internetas, globali aplinka turi didelį poveikį ir Z kartos vertybių formavimuisi. Jie yra linkę priešintis nustatytoms normoms, yra priklausomi nuo technologijų ir neretai yra hiperaktyvūs. Be to, jie yra individualistai ir nori dirbti tik su tais žmonėmis / kolegomis, kurie jiems patinka, ir užsiimti tik tokia veikla, kuri juos domina. Kita vertus, jie yra gana komunikabilūs ir socialiniuose tinkluose turi daugybę draugų, su kuriais dažnai bendrauja ir užsienio kalbomis.

Šiuo metu dalis Z kartos atstovų ne tik studijuoja, bet yra pradėję savo darbines karjeras. S. Ramoškienė (2014) teigia, kad Z kartos darbuotojai nemėgsta fizinio darbo. Jie nori mažiausiomis sąnaudomis užsidirbti maksimalų atlyginimą, netgi turėdami visiškai menkus gebėjimus ir neturėdami pakankamai patirties. Jie linkę labiau dirbti individualiai, nei įsiliesti į kolektyvą, pageidauja lankstaus darbo grafiko ir (ar) net darbo neišeinant iš namų.

Z kartos studentų nuomonė apie universitetinių studijų aplinką

2018 metų gruodžio mėnesį Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultete egzaminų sesijos metu buvo atliktas bandomasis kokybinis tyrimas. Tyrimo metu buvo apklausti fakulteto bakalauro studijų

studentai. Taikant pusiau struktūruotą interviu metodą buvo siekiama išsiaiškinti konkrečius Z kartos studentų poreikius universitete, sužinoti jų nuomonę apie studijų procese taikomus studijų metodus, lūkesčius dėstytojų atžvilgiu ir nustatyti, kokios universiteto infrastruktūros jie tikisi.

Respondentai prisistatė kaip Z kartos atstovai, pateikdami tokį autoportretą ir išskirdami tiek teigiamus, tiek ir neigiamus individualius, asmeninius bruožus: „*esu lankstus, gebu prisitaikyti prie aplinkos; esu iniciatyvus, noriu būti lyderiu, esu komunikabilus, noriu mokytis visą gyvenimą ir po bakalauro studijų norėčiau įgyti dar vieną specialybę; tačiau neplanuoju laiko, darbus atidedu paskutinei minutei, esu nemotyvuotas*“.

Tyrimo metu buvo siekiama sužinoti, kokie yra Z kartos studentų poreikiai universitete. Buvo nustatyta, kad bene didžiausias poreikis yra individualizuotų studijų metodų, nukreiptų į praktiką, taikymas. Studentai nurodė, kad juos domina individualus indėlis bendrame darbe, tai kaip dėlionės žaidimas, kuriame kiekvieno dalyvio indėlis padeda sudėlioti dėlionės piešinį, t. y. sukurti visuminį vaizdą. Tyrimo dalyviai teigia, kad „*grupinių rezultatų norėčiau siekti, atliekant individualias užduotis*“; „*norėčiau, kad dėstytojas duotų užduotį grupei, bet su individualioms užduotimis, nes kai skaitai ir analizuoji vienas, gali kažko nesuprasti, o grupės kolegos gali padėti, paaiškinti*“. Taip pat respondentai pabrėžė, kad juos labiau domintų studijų metodai, nukreipti į praktiką ir teorinių žinių pritaikomumą: „*tikėjaisi daugiau praktikos ir mažiau teorijos, o realiai yra priešingai*“, „*neaišku, kaip teorija bus susieta su praktika*“, „*praktika yra svarbiau nei teorija*“. Kaip labiausiai patrauklius studijų metodus įvardijo „*žodinius pristatymus; grupinį darbą; galimybę savarankiškai rinktis literatūrą analizei; abipusę komunikaciją su dėstytojais, ypač vertingos yra individualios dėstytojo konsultacijos*“.

Nenurodydami konkrečių dėstytojų pavardžių, to tyrimo metu ir nebuvo siekiama, respondentai išreiškė nuomonę apie savo dėstytojus ir lūkesčius, kokius dėstytojus jie tikėtusi sutikti universitete. Pagal Z kartos studentų lūkesčius, dėstytojai turėtų būti mėgstantys savo darbą ir motyvuoti dėstyti, išmanantys dėstyti metodikas, ne tik savo srities profesionalai, bet ir komunikabilūs, norintys bei mokantys bendrauti su studentais, noriai juos konsultuojantys, taip pat tolerantiški, empatiški ir pagarbūs studentų atžvilgiu.

Dėstančius dėstytojus studentai apibūdino labiau akcentuodami jų neigiamus bruožus. Anot Z kartos atstovų, dėstytojai yra „*nutolę nuo studentų*“, „*jie ateina dėstyti, nes jiems pasiūlė, o ne todėl, kad nori dėstyti*“, „*patinka, kai dėstytojas daug konsultuoja, tačiau yra tokių, kuriems studentai nerūpi*“, „*dėstytojai neatsako į elektroninius laiškus*“, „*tikėjaisi kitokios dėstyti metodikos, kai pavyzdžiui: dėstytojai skaito paskaitas, bet nebaigia analizuoti temų, vadinasi paskaitos tikslas buvo neįgyvendintas*“, „*dėstyti metodai pasenę, nenaudingi*“. Be to, tiriamiesiems kartais „*neaišku, ar dalyko aprašas netinkamai parengtas, ar studijų programa negerai parengta, ar dėstytojas...*“. Respondentai pastebėjo, kad studijų procese kartais taikomi „*atgyvenę studijų metodai, kai pavyzdžiui, dėstytojas skaito tekstus*“.

ir juos analizuoja. *Norėtuši patiems (studentams) rinktis literatūrą pagal dėstytojo nurodytą temą*“. Taip pat buvo pastebėtas „*prastas dėstytojų metodinis pasirengimas*“. Tiriamųjų nuomone, „*svarbus yra dėstomo dalyko išmanymas, o ne dėstytojo išvaizda*“. Z kartos studentai yra kritiškai dėstytojų atžvilgiu, tačiau patys yra itin jautrūs kritikai: „*dėstytoja pirmą kartą sutiktos studentės paklausė, kaip ji su tokio žemo lygio žiniomis galėjo baigti mokyklą*“ arba „*per pirmą užsiėmimą dėstytojas pareiškė, kad visi (visa grupė studentų) neišlaikys egzamino*“.

Taip pat buvo siekiama sužinoti Z kartos poreikius universitete, t. y. kokia turėtų būti studijų procesui pritaikyta universiteto infrastruktūra, įranga ir t. t. Buvo nustatyta, kad respondentų lūkesčius atitiktų technologiškai aprūpintos universiteto auditorijos su daugiafunkciniais multimedijos projektoriais; studijos neįsivaizduojamos be laisvai, visoje universiteto teritorijoje prieinamo belaidžio interneto ryšio (Wi-Fi). Taip pat buvo išreikštas lūkestis, kad „*visa studijoms reikalinga medžiaga būtų patalpinta Moodle, Facebook'e, nes „informacijos studijoms ieškau internete, eLaba'je, o į biblioteką užsuku retai*““. Z kartai taip pat svarbi studijoms pritaikyta fizinė aplinka, kuri turėtų būti su ergonomiškais stalais, kėdėmis ir apšvietimu: „*kai kuriose auditorijose nepatogios kėdės ir stalai, sunku ilgesnį laiką sėdėti*“, „*studijų erdvės turėtų būti pritaikytos dirbti mažesnėmis ir didesnėmis grupelėmis*“, „*trūksta studijų erdvės mokymuisi, pavyzdžiui, nėra bibliotekos, kur nuėjus būtų galima susikaupus pasimokyti, koridoriuose mokantis labai blaško kitų kalbos, o iki bibliotekos, esančios kitame fakultete, eiti toloka, ypač kai šalta*“. Galima teigti, kad tyrimo dalyviams yra svarbi visa universiteto infrastruktūra: formali fizinė erdvė, neformali ir virtuali.

Išvados

1. Į dėstytoją orientuotose studijose pagrindinis veikėjas mokymo procese buvo dėstytojas, pasikeitus universitetinio mokslo paradigmai šį vaidmenį perėmė studentas ir studijos tapo orientuotos į studentą. Į studentą orientuotų studijų procese kinta mokymo metodai paskaitų ir pratybų bei popaskaitiniu laikotarpiu. Paskaitų ir pratybų metu organizuojamos trumpos diskusijos, viktorinos ir vaidmenų žaidimai, rašomos refleksijos ir kt., o popaskaitiniu laikotarpiu vykdomi individualūs projektai, grupinės diskusijos, debatai ir kt.

2. Kinta ir studijų aplinka, t. y. infrastruktūra ir jos aprūpinimas šiuolaikinėmis technologijomis. Mokymosi erdvės pritaikomos paskaitoms, darbui mažomis grupėmis, darbui poromis, taip pat ir individualiam darbui. Taigi, auditorijos fizinė erdvė taip pat darosi orientuota į studentą.

3. Z kartos (1994–2012) socialinių medijų ir išmaniųjų technologijų vartojimo įgūdžiai yra kur kas geresni nei ankstesnių kartų, todėl jie vadinami „skaitmeniniais čiabuviais“. Išmanusis telefonas yra įrenginys, geriausiai patenkinantis jų poreikius virtualioje erdvėje, naršant svarbiausiuose socialiniuose tinkluose – Snapchat'e, Instagram'e, Youtube'e. Iš prigimties jie mąsto ir veikia globaliai, turi

verslo, karjeros gyslelę, yra aktyvistai ir agitatoriai, dideli svajotojai ir vizionieriai. Jų poreikiai yra kurti internetinius produktus, pramogas, jas tobulinti, o savo hobį paversti pagrindiniu pragyvenimo šaltiniu, neįdedant daug pastangų įgyti žinių verslo vadybos, psichologijos, švietimo, sistemų plėtros, mokymų ir vystymo studijose.

4. Z kartos studentų nuomone, palanki universitetinių studijų aplinka būtų tada, jei studijų procesas būtų orientuotas į individualizuotus studijų metodus, nukreiptus į praktiką ir teorinių žinių pritaikomumą; jei dėstytojai būtų mėgstantys savo darbą, motyvuoti, išmanantys įvairias dėstytojų metodikas, jei būtų ne tik savo srities profesionalai, bet ir komunikabilūs, norintys bei mokantys pagarbiai bendrauti su studentais, noriai juos konsultuojantys, tolerantiški ir empatiški; jei universiteto auditorijos būtų modernios, technologiškai aprūpintos, ergonomiškai įrengtos, visur prieinamas belaidžio interneto ryšys (Wi-Fi); jei visa studijoms reikalinga medžiaga būtų įkelta į Moodle, Facebook'ą, eLaba talpyklą.

Literatūra

1. Baužienė, Z., Daniels, N., Gołębiowski, A., Hughes, J., Kairienė, V., Knyvienė, I., Krawczak, M., Maj, G. P., Marinko, I., Marinko, J., Perkumienė, D., Reese, A. (2018). *Pagalba dėstytojams organizuojant į studentą orientuotas studijas*. Prieiga internete: https://www.kaunokolegija.lt/kk_wp_content/uploads/2018/11/tyrimas-ir-rezultatai.pdf

2. Cox, J. (2011). *Kas yra ir kas nėra į studentą orientuotas mokymas(is)?* Prieiga internete: <http://www.ects.cr.vu.lt/Files/File/cox.pdf>

3. Galilei, G. (2016). Time for a new paradigm in education: student-centered learning. *Student-Centered Learning SCL Toolkit*. Prieiga internete: <https://www.esu-online.org/wp-content/uploads/2016/07/100814-SCL.pdf>

4. Gilboy, M. B., Heinerichs, S., Pazzaglia, G. (2015). Enhancing Student Engagement Using the Flipped Classroom. *Journal of Nutrition Education and Behavior*. Volume 47, Issue 1, January–February, p. 109-114. Prieiga internete: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1499404614006381>

5. Guščinskienė, J., Čiburienė, J. (2018). Į studentą sutelktos studijos kaip karjeros kūrimo prielaida. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai = The Factors of Education in Modern Society*: scientific journal. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. T. 3, p. 167–182.

6. Jeleniauskiene, E., Jucevičienė, P. (2015). Reconsidering University Educational Environment for the Learners of Generation Z. *Social sciences*. Vol. 2, No.88, p. 38-53.

7. Kleinschmit M. (2019). *Generation Z Characteristics: 5 Infographics on the Gen-Z Lifestyle*. Prieiga internete: <https://www.visioncritical.com/blog/generation-z-infographics>

8. Leibtag, E. (2017). 8 Things to Look For in a Student-Centered Learning

Environment. Prieiga internete: <https://www.gettingsmart.com/2017/08/8-things-look-student-centered-learning-environment/>

9. Loveless, B. (2019). *Developing a Student-centered Classroom*. Prieiga internete: <https://www.educationcorner.com/developing-a-student-centered-classroom.html>

10. Nessipbayeva, O., Egger, R. (2015). Comparative Study of Teaching Style and Infrastructure

11. Learning of Higher Education in Austria and Kazakhstan. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 197, p. 1271 – 1277

12. O’Neill, G., McMahon, T. (2005). *Student-centered Learning: What Does It Mean for Students and Lecturers?* Dublin. Prieiga internete: <http://www.ucd.ie/teaching/t4media/Student%20Centered%20Learning%20Article.pdf>

13. Peilakauskaitė, K., Varanauskas, A. (2011). *Studijų programų atnaujinimas: studentų vaidmuo diegiant ir tobulinant kompetencijomis grįstą ir į studentus orientuotą studijų sistemą*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

14. Powell, M. (2014). *5 Ways to Make Your Classroom Student-centered*. Prieiga internete: http://www.edweek.org/tm/articles/2013/12/24/ctq_powell_strengths.html

15. Ramoškienė, S. (2014). *Z karta*. Prieiga internete: <http://psichika.eu/blog/z-karta/>

16. Raines Claire (2002). *Managing Millennials*. Prieiga internete: https://www.academia.edu/13219793/Managing_Millennials

17. Robbins, S. (2007). *Organizacinės elgsenos pagrindai*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

18. Robinson, R., Reinhart, J. (2014). *Digital Thinking and Mobile Teaching: Communicating, Collaborating, and Constructing in a Access Age*. 1st. Edition. Prieiga internete: <http://index-of.co.uk/IT-managment/digital-thinking-and-mobile-teaching.pdf>

19. Sajienė, L., Tamulienė, R. (2012). Studijų turinio kaita į studentą orientuotų studijų paradigmoje: teorinis aspektas. *Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos*. Nr. 23, p. 96-107.

20. *Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai* (2013) (Šorienė N. Red.) LR švietimo ir mokslo ministerijos, Švietimo aprūpinimo centras.

21. Targamadžė, V., Girdzijauskienė, S., Šimelionienė, A., Pečiuliauskienė P., Nauckūnaitė, Z. (2015). *Naujoji (Z) karta – prarastoji ar dar neatrastoji? Naujosios (Z) kartos vaiko mokymosi procesų esminių aspektų identifikavimas*. *Mokslo studija*.

22. Weimer, M. (2013). *Learner-centered Teaching: Five Key Changes to Practice*. 2 ed. Prieiga internete: https://www.amazon.com/Learner-Centered-Teaching-Five-Changes-Practice/dp/1118119282#reader_1118119282

THE NEED FOR A FAVORABLE STUDY ENVIRONMENT. A CASE STUDY OF THE GENERATION Z

Assoc. Prof. Dr. Jūratė Guščinskienė
Aušra Kaminskaitė

General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

Summary

At the end of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century, there was a shift in the paradigms of university science with the main focus switching from teacher to student. Student-centered studies are based on several principles (Guščinskienė, Čiburienė, 2018): teaching that requires constant reflection, no one-size-fits-all teaching method, and students possessing individual needs and interests. With the help of them, a choice in the study process emerges with the focus on students' knowledge; learners gain control over learning and students get empowered in the learning process (non-repetition of knowledge/information) by their collaboration with administration. Generational values, expectations, thinking, learning, and decision-making are different as well as academic needs. The Generation Z's social media and smart technology skills are significantly higher than those of previous generations. They seek to turn their hobby into a major source of livelihood and value personal rather than authority-based experiences.

The research problem: although the paradigm of university science is in constant dynamics, Generation Z poses an exceptional demand for a favorable environment in higher education.

The research object: the attitude of the Generation Z towards the study environment in higher education.

The aim of the research: to discuss the specific needs of the Generation Z students and their views on the study environment after conceptualizing student-centered studies and based on the results of the research completed in December 2018.

The research methods: the analysis of scientific literature, semi-structured interview, systematization, and interpretation.

The research identified the following:

1) In teacher-centered studies, the teacher was the key player in the teaching process, and as the paradigm of university science changed, the studies became student-centered. Obviously, the teaching methods also change during and after lectures and lessons. Moreover, they include more short discussions, quizzes, role-plays, reflections, post-lecture individual projects, group discussions, and

debates.

2) As the study paradigms change, the infrastructure of the university and its supply with modern technologies are changing too. For example, learning spaces are adapted for lectures, small group work, pair work and individual work.

3) Generation Z (1994-2012) are experts in technology; a smartphone is prime for meeting their virtual space needs; they think globally, they create awesome products, they have a heart for business and career, they are activists, dreamers, visionaries who easily pursue business management, psychology, education, systems development, training and development in education.

4) The Generation Z students would benefit from the university study environment if the study was mainly focused on individualized teaching methods and based on practice and applicability of theoretical knowledge; if lecturers loved their work, were motivated, knowledgeable about various teaching methodologies, and were not only professionals, but also communicative, willing to consult, and able to communicate respectfully with students, tolerant and empathetic; if the university infrastructure were technologically advanced, ergonomic, had wireless internet and was available everywhere; if the study material was accessible online.

Keywords: Generation Z, student-centered learning, expectations, values, individual and group work, teaching methods.

AUTORIŲ LYDRAŠTIS

Autoriaus vardas, pavardė: Jūratė Guščinskienė

Mokslo laipsnis ir vardas: Socialinių mokslų daktarė, docentė

Darbo vieta ir pareigos: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Strateginio valdymo katedros docentė

Autoriaus mokslinių interesų sritys: organizacijų sociologija, organizacijų komunikacija, aukštojo mokslo problemos ir kt.

Telefonas ir el. pašto adresas: jurate.guscinskiene@lka.lt

Autoriaus vardas, pavardė: Aušra Kaminskaitė

Mokslo laipsnis ir vardas: MSc

Darbo vieta ir pareigos: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Strateginio valdymo katedros lektorė

Autoriaus mokslinių interesų sritys: karo sociologija; lyderystė; organizacinė elgsena; socializacijos procesas; profesijos; organizacinė kultūra

Telefonas ir el. pašto adresas: 862010764; ausra.kaminskaite@lka.lt

AUTHORS' COVER LETTER

Author's name and surname: Jūratė Guščinskienė

Academic degree and name: Doctor of Social Sciences

Workplace and position: Associate Professor, Department of Strategic Management, General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

Author's research interests: sociology of organizations, organizational communication, problems of higher education

Telephone and e-mail address: jurate.guscinskiene@lka.lt

Author's name and surname: Aušra Kaminskaitė

Academic degree and name: Master of Social Sciences

Workplace and position: Lecturer, Department of Strategic Management, General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania

Author's research interests: military sociology, leadership, organizational behavior, socialization, professions, organizational culture

Telephone and e-mail address: +370 620 10 764; ausra.kaminskaite@lka.lt